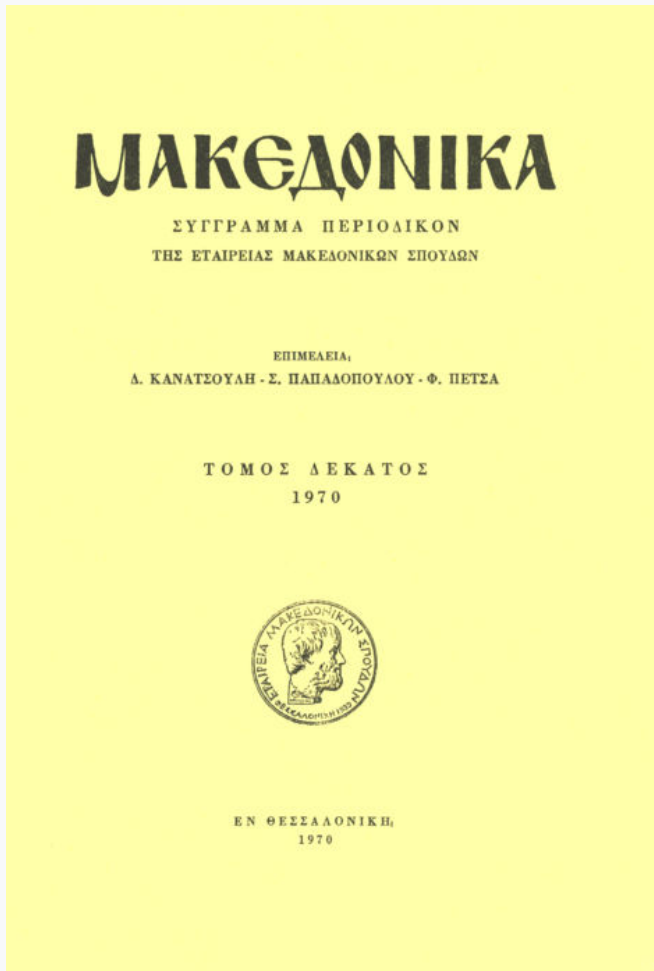

Μακεδονικά

Vol 10, No 1 (1970)

Η κτητορική επιγραφή του Μετοχίου της Αγίας Αναστασίας στα Κριτζιανά Επανομής

Θεοχάρης Παζαράς

doi: [10.12681/makedonika.750](https://doi.org/10.12681/makedonika.750)

Copyright © 2014, Θεοχάρης Παζαράς

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Παζαράς Θ. (2015). Η κτητορική επιγραφή του Μετοχίου της Αγίας Αναστασίας στα Κριτζιανά Επανομής. *Μακεδονικά*, 10(1), 143–151. <https://doi.org/10.12681/makedonika.750>

Η ΚΤΗΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΜΕΤΟΧΙΟΥ
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ ΣΤΑ ΚΡΙΤΖΙΑΝΑ ΕΠΑΝΟΜΗΣ

Τέσσερα χιλιόμετρα περίπου ΝΑ τής Έπανομης, στη θέση Κριτζιανά, βρίσκεται, έρειπωμένο σήμερα, ένα μετόχι, που άνήκει στο μοναστήρι τής 'Αγίας 'Αναστασίας τής Χαλκιδικής.

Το μετόχι έπισκέφθηκε στα τέλη του περασμένου αιώνα ο γνωστός φιλόλογος Πέτρος Παπαγεωργίου, ο οποίος δημοσίευσε μαζί με άλλες δύο επιγραφές — που βρίσκονται στο ίδιο το μοναστήρι — και την κτητορική επιγραφή¹ τών Κριτζιανών, που θά μās άπασχολήση παρακάτω.

Το κτηριακό συγκρότημα του μετοχίου δέν σώζεται στην πλήρη του

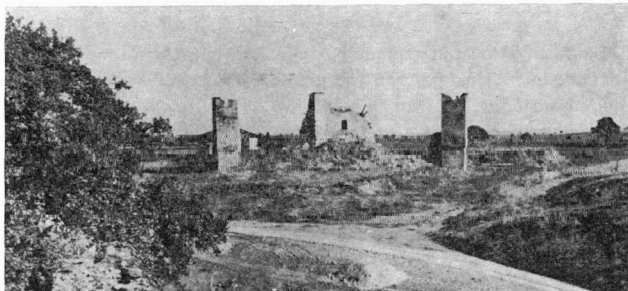
1. Π. Ν. Παπαγεωργίου, Έκδρομή εις την βασιλικήν και πατριαρχικήν μονήν τής 'Αγίας 'Αναστασίας τής Φαρμακολυτριάς τής εν τη Χαλκιδική ΒΖ, τ. 7 (1898), σ. 80 κ.έ. 'Η πρόχειρη δημοσίευση του Παπαγεωργίου δέν συνοδεύεται από φωτογραφία. (Σχετικά με τίς άλλες δύο επιγραφές του μοναστηριού βλ. τη νεώτερη δημοσίευση του καθηγητού κ. Α. Πολίτη, 'Επιγραφές 'Αγίας 'Αναστασίας, «Έλληνικά», τ. 12(1952-1953), σ. 379-383).

'Η θέση του μετοχίου ονομάζεται από τόν Παπαγεωργίου όχι *Κριτζιανά*, όπως θά έπρεπε, αλλά *Καρτζιανά*. 'Απ' όσο ξέρω, ο τύπος *Καρτζιανά* δέν άναφέρεται πουθενά άλλο. 'Αντίθετα τó *Κριτζιανά*, συναντούμε ήδη από τó 1321 σέ έγγραφα τής μονής Χελανδαρίου. Βλ. L. Petit - B. Korablev, Actes de l'Athos V, Actes de Chilandar, «Βυζαντινά Χρονικά», τ. 17 (1911), Παράρτημα I, σ. 60,18-61,15-70,18-71,21-81, 5,9-86,12,13-95,7-138,31. Σέ χειρόγραφο του έτους 1732 τής μονής τής 'Αγ. 'Αναστασίας, δημοσιευμένο άπ' τόν ίδιο τόν Π. Παπαγεωργίου, έ.ά. σ. 70, τó μετόχι μνημονεύεται πάλι ως *Κριτζηανά* (sic).

'Ο A. Struck, Makedonische Fahrten I, Chalkidike, Wien - Leipzig 1907, σ. 35, χαρακτηρίζει την τοποθεσία ως *Κριτδάνα* και νομίζει ότι αυτό είναι ή τουρκική άπόδοση του όνόματος *Χριστιάνα*. 'Η έρμηνεία του Struck, κατά τη γνώμη μου, δέν μπορεί νά σταθί, έφόσον δέ συμφωνεί με τίς πηγές. Τό πιθανότερο ίσως που θά μπορούσε νά σκεφθί κανείς είναι ότι τó *Κριτδάνα* — και όχι τó παροξύτονο *Κριτδάνα* — προέρχεται από την προφορική παράδοση και προέκυψε άπ' τó *Κριτζ.ανά*. 'Αλλωστε και σήμερα οι έντόποι ονομάζουν τó μετόχι *Κριτσιανά*, με κάπως παχυπρόφερτο τó τσ.

'Η άποψη του J. Zaimov, 'Η έγκατάσταση τών Βουλγάρων Σλάβων στη Βαλκανική Χερσόνησο. Έρευνα τών όνομάτων τών κατοίκων στη βουλγαρική τοπωνυμία, Σόφια 1967, σ. 142 κ.έ. (βουλγαρικά), όπου και ή παλαιότερη βιβλιογραφία, ότι τó *Κριτζιανά* παράγεται άπ' τó σλαβικό * Křācane) τοπωνύμιο * Křāc) προσηγορικό * křāc (= ξεριζωμένο δάσος) δέν είναι πειστική, γιατί στο δυτικό τμήμα τής Χαλκιδικής δέν έγινε καμιά έγκατάσταση Σλάβων, όπως παραδέχθηκε άκόμα και J. Ph. Fallmeayer, Schriften und Tagebücher II, München-Leipzig 1913, σ. 151.

μορφή. Ὡστόσο υπάρχουν αρκετά στοιχεία που βοηθοῦν στὴν ἀποκατάστασή του¹. Σήμερα ἔχουν ἀπομείνει μόνο δύο ἀκραῖοι ὄχρωματικοὶ πύργοι, ἐλάχιστο τμήμα τοῦ περιβόλου, μιὰ νεώτερη κατοικία καὶ οἱ δύο πρῶτοι ὄροφοι τοῦ κεντρικοῦ πύργου (Εἰκ. 1). Στὰ κτήρια τοῦ μετοchioῦ ἔχουν χρησιμοποιηθῆ πολλὰ ἀρχαῖα μάρμαρα: κομμάτια ἀπὸ ἀρράβωτους κίονες, κα-

Εἰκ. 1. Νότια ἀποψη τοῦ μετοchioῦ ὅπως σώζεται σήμερα

τάφλια, ἐπιτύμβιοι βωμοὶ καὶ στήλες ρωμαϊκῶν χρόνων², παλαιοχριστιανικὰ θωράκια, πεσσίσκοι τέμπλου, ἓνα ἀμφικιόνιο καὶ διάφορα ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη. Ὅλο αὐτὸ τὸ ὕλικό προέρχεται πιθανότατα ἀπὸ κάποια ἀρχαία γειτονική πόλη³.

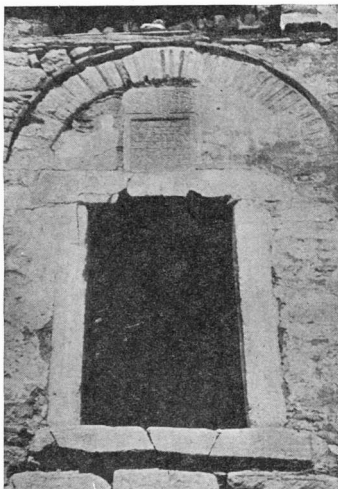
1. Τὸ θέμα αὐτὸ θὰ ἀποτελέσει ἀντικείμενο προσεχοῦς μελέτης μου.

2. Τὸ κάτω τμήμα μιᾶς ἀνάγλυφης στήλης μὲ παράσταση νεκροδείπνου, καθὼς καὶ ἓνα μικρὸ κομμάτι ἐνεπίγραφης πλάκας ἔχουν μεταφερθῆ στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Θεσσαλονίκης (ἀρ. εὑρ. 10132 καὶ 10133). Βλ. Φ. Μ. Πέτσα, Χρονικὰ Ἀρχαιολογικά, «Μακεδονικά», τ. 9 (1969), σ. 169, ἀρ. 72.

3. Τὰ ἐντετυλισμένα μάρμαρα τοῦ μετοchioῦ εἶχε παρατηρήσει καὶ ὁ Παπαγεωργίου, ἔ.ἀ., σ. 80, καὶ διετύπωσε τὴν ἀποψη ὅτι πρέπει νὰ μεταφέρθηκαν ἀπὸ κάποια κοντινὴ πόλη. Ὡς ἐνδειξη γι' αὐτὸ χρησιμοποιεῖ ἓνα φερμάνι τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ, τὸ ὁποῖο ἀναφέρει ὑπαρξὴ ἀρχαῖου νεκροταφείου σ' αὐτὴν τὴν περιοχὴ. Ποιὸν Μαχμούτ ἐννοεῖ ὁ Παπαγεωργίου καὶ ποῦ ἔχει δεῖ τὸ φερμάνι, δὲν δηλώνεται. Εἶναι ὁμως γνωστὸ ὅτι γύρω καὶ μέσα στὸ χωριὸ Μεσημέρι, ἀνατολικά τοῦ μετοchioῦ, ἔχουν ἀποκαλυφθῆ διάφοροι τάφοι καὶ ἔχουν περισυλλεγῆ μερικά τυχαῖα εὐρήματα. Βλ. Χ. Ι. Μακρὸνα, Χρονικὰ Ἀρχαιολογικά, «Μακεδονικά», τ. 2 (1941-1952), σ. 621, καθὼς καὶ BCH, τ. 76 (1952), Chronique 1951, σ. 228. Ἀκόμη βλ. Φ. Μ. Πέτσα, ἔ.ἀ., ἀρ. 73.

⁴ Ἐπίσης πρὸς νότον τοῦ μετοchioῦ ἔχω ἐπισημάνει μιὰ ἐκτεταμένη συστάδα τάφων κατὰ μήκος τῆς ἀκτῆς τοῦ Θεωρμαῖκοῦ, στίς θέσεις Ντουράκη καὶ Πυργούδια. Βλ. ἀγγλικὸ ἐπιτελικὸ χάρτη 1:100.000, ὁ ὁποῖος ἔχει συνταχθῆ μὲ βάση τὸν ἀντίστοιχο ἑλληνικὸ τοῦ 1935.

Ἡ κτητορική ἐπιγραφή τοῦ μετοchioῦ εἶναι ἐντειχισμένη πάνω ἀπ' τὸ ὑπέρθυρο τῆς νότιας εἰσόδου τοῦ κεντρικοῦ πύργου, κάτω ἀπὸ ἓνα ἀνακουφιστικό καὶ συγχρόνως διακοσμητικό τόξο μὲ πλίνθους (Εἰκ. 2). Εἶναι μιὰ ὀρθογώνια πλάκα (0,77×0,50μ.) ἀπὸ ἄσπρο χοντρόκοκκο μάρμαρο (Εἰκ. 3). Τὰ γράμματα (ὑψ. 0,04μ.), τὰ συμπιλήματα καὶ τὰ διακοσμητικά σχέδια εἶναι

Εἰκ. 2. Ἡ νότια εἴσοδος τοῦ κεντρικοῦ πύργου μὲ τὴν ἐντειχισμένη ἐπιγραφή

ὄλα ἀνάγλυφα. Ἡ πλάκα χωρίζεται ὀριζόντια σὲ δύο τμήματα. Τὸ ἐπάνω, ἴσο περίπου πρὸς τὸ ἓνα τρίτο τοῦ συνολικοῦ ὕψους, περικλείει μονογράμματα καὶ κοσμήματα καὶ ἐξέχει ἀπ' τὸ κάτω, ποὺ περιέχει τὴν ἐπιγραφή. Ἡ ἀνάγνωσή της ἐκ πρώτης ὄψεως παρουσιάζει δυσκολίες, γιατί, ὅπως παρατήρησε ὁ Παπαγεωργίου¹, τὰ γράμματα εἶναι «ποικιλώτατα συμπλεγμένα».

Τὸ κέντρο τοῦ ἐπάνω τμήματος τοῦ λίθου κατέχει σταυρός, ποὺ στηρίζεται σ' ἓνα μικρὸ κύκλο μὲ ἐγγεγραμμένο ἐξάφυλλο ρόδακα. Οἱ κεραίες τοῦ σταυροῦ ἀπολήγουν σὲ τρίφυλλα καὶ περιέχουν μέσα στις τέσσερις ὀρθές γωνίες τους τὴ γνωστὴ συντομογραφία Ἰ(ησοῦ)ς Χ(ριστοῦ)ς Νικᾶ. Τὸ χῶρο κάτω ἀπ' τὸ ρόδακα καταλαμβάνει ἓνα γεωμετρικὸ σύμπλεγμα ἀπὸ τέσσερις τεμνόμενους κύκλους, ποὺ κόβονται πάλι ἀπὸ ἓνα ρόμβο, μέσα

1. Ἔ.ἀ., σ. 80.

Εἰκ. 3. Ἡ κτητορικὴ ἐπιγραφή

στὸν ὅποιο ἐγγράφεται ὀρθογώνιο. Στὴν ἐπάνω δεξιὰ γωνία διαβάζομε ἡγου-
μενεύοντος καὶ μέσα σὲ δύο κύκλους, πὺ πλαισιώνουν τὰ διακοσμητικὰ
σχέδια καὶ τὸ σταυρό, ἀναγνωρίζομε τὰ συμπληήματα Ἀγ(ί)ας Ἀν(α)στα-
σίας ἀριστερά, καὶ Θεωνᾶ ἱερομονάχ(ου) δεξιὰ. Δηλαδή «ἡγουμενεύοντος
Ἁγίας Ἀναστασίας Θεωνᾶ ἱερομονάχου». Κάτω ἀπ' τοὺς κύκλους μὲ τὰ
συμπληήματα, σὲ ὀριζόντια ταινία ἀναγράφεται: *Σωφρονίου*¹ *οἰκονομεύοντος*.

Ἡ κύρια ἐπιγραφή εἶναι γραμμὴν σὲ κοῖλο ὀρθογώνιο καὶ ἀποτελεῖ-
ται ἀπὸ τοὺς ἀκόλουθους ἑπτὰ στίχους, πὺ τοὺς θέτω ἐδῶ μὲ τὴν ἀκριβῆ,
ὀρθογραφία τοῦ πρωτοτύπου:

1. † Δῶρον σοι προσήξαμ(εν) οἱ εὐτε
λοῖς σου δούλοι, μεγαλόνυμε μάρτης Ἀναστασία· κ(αὶ) δέ
3. ξαι τοῦτο ὡς ὁ Κ(ύριος) πάλαι τῆς χῆρας λεπτά, κ(αὶ) ἄ
εὶ μνημονεύη οὕτω κάκ σὺ πρόσδεξαι,
5. τοῦτο νῦν τὸ πυργίον· κ(αὶ) σκέπε, φροῦρι τοὺς ἐν
αὐτῷ οἰκοῦν(τας), ἐκ τ(ῶν) αἰσθητῶ(ν) κ(αὶ) νοητῶν
7. πολέμ(ων): ἐτ(ους), ΖΛΗῶ, μην(ί), ὀκτωβρίῳ Ἰν(δικτιῶνο)ς Δ(ης).

I Δῶρον | δῶρον Π(απαγεωργίου) προσήξαμ(εν) | προσήξαμεν Π 2 δούλοι |
δοῦλοι Π μάρτης | μάρτης Π Ἀναστασία | Ἀναστασία Π κ(αὶ) | καὶ *Π 3 Κ(ύ-*
ριος) | κς Π κ(αὶ) | καὶ *Π 5 ἐν | ἐν Π 6 οἰκοῦν(τας) | οἰκοῦντας Π τ(ῶν) |*
τῶν Π αἰσθητῶν | αἰσθητῶν Π κ(αὶ) | καὶ *Π 7 πολέμ(ων) | πολέμων Π*
μην(ί) | μηνί Π

Ἡ συντάκτης τῆς ἐπιγραφῆς προσπάθησε νὰ συνθέσῃ δωδεκασύλλα-
βους στίχους, χωρὶς ὅμως μεγάλη ἐπιτυχία.

Ἡ ἐπιγραφή μὲ τὴ σωστὴ στίξιν καὶ ὀρθογραφία καὶ μὲ τὶς ἀπαραίτητες
συμπληρώσεις μπορεῖ νὰ μεταγραφῆ ὡς ἐξῆς:

Ἰ(ησοῦ)ς Χ(ριστοῦ)ς Νικᾶ.

Ἡγουμενεύοντος Ἀγ(ί)ας Ἀν(α)στασίας Θεωνᾶ ἱερομονάχ(ου),
Σωφρονίου οἰκονομεύοντος.

1. † Δῶρόν σοι προσήξαμ(εν) οἱ εὐτε-
λεῖς σου δούλοι, μεγαλόνυμε μάρτης Ἀναστασία· κ(αὶ) δέ-
3. ξαι τοῦτο ὡς ὁ Κ(ύριος) πάλαι τῆς χῆρας λεπτά κ(αὶ) ἄ-
εὶ μνημονεύει, οὕτω καὶ σὺ πρόσδεξαι
6. τοῦτο νῦν τὸ πυργίον· καὶ σκέπε, φροῦρει τοὺς ἐν
αὐτῷ οἰκοῦν(τας) ἐκ τ(ῶν) αἰσθητῶ(ν) κ(αὶ) νοητῶν
7. πολέμων. Ἔτους ζ'ληοῦ', μηνί Ὀκτωβρίῳ, Ἰν(δικτιῶνο)ς Δ'(ης).

1. Τὸ ἴδιον τοῦ Σωφρονίου ἔχει ἀπολεπισθῆ.

Στὸ ἐπάνω τμήμα τῆς ἐπιγραφῆς ἀξίζει νὰ προσέξῃ κανεὶς ἰδιαίτερα τὰ συμπλήματα μὲ τὴν καλαισθητὴ συμπλοκὴ κεφαλαίων καὶ μικρῶν γραμμάτων. Ὁ ἱερομόναχος Θεωνᾶς, ποὺ μνημονεύεται ἐδῶ ὡς ἡγούμενος τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας, διετέλεσε κατόπιν ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης σὲ περίοδο ποὺ δὲν εἶναι μὲ ἀπόλυτὴ ἀκρίβεια γνωστὴ. Πάντως τὸ 1539 κατεῖχε ἤδη τὸν μητροπολιτικὸ θρόνον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἐξακολουθοῦσε νὰ βρίσκεται σ' αὐτὸν καὶ τὸ 1541. Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1542 εἶχε πιά πεθάνει, ὅπως μπορεῖ νὰ συμπεράνῃ κανεὶς ἀπὸ ἓνα γράμμα μ' αὐτὴ τὴ χρονολογία τοῦ πατριάρχῃ Ἱερεμία Β'. Ἐπομένως ὁ Θεωνᾶς χρημάτισε ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης τουλάχιστο ἀπ' τὸ 1539 καὶ πρὶν ἀπ' τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1542¹.

Μετὰ τὸν Θεωνᾶ ἀναφέρεται ὁ *οἰκονομεύων* Σωφρόνιος. Ὁ Παπαγεωργίου ἀποδίδει τὸ ω τοῦ Σωφρονίου μὲ δύο ἀνεξάρτητα Ο, ἐνῶ, ὅπως μπορεῖ νὰ δῆ κανεὶς ἀπὸ τὴ φωτογραφία, πρόκειται γιὰ τὴν παλαιὰ μορφή τοῦ μικροῦ ω, ποὺ παριστάνεται μὲ δύο Ο ἐφαπτόμενα.

Τὸ ρῆμα *οἰκονομεύω* ὅπως καὶ παραπάνω τὸ *ἡγουμενέω* παράγονται ἀπ' τὰ οὐσιαστικὰ οἰκονόμος καὶ ἡγούμενος, κατ' ἀναλογίαν, πρὸς τὸ βασιλεὺς - βασιλεύω, καὶ σημαίνουν εἶμαι ἢ ἀσκῶ τὰ καθήκοντα τοῦ οἰκονόμου καὶ ἡγουμένου ἀντιστοίχως.

Ὁ Παπαγεωργίου² πιστεύει ὅτι ὁ Σωφρόνιος τῆς ἐπιγραφῆς ἦταν οἰκονόμος τῆς περιουσίας τῶν Κριτζιανῶν, τὴν ἐποχὴ ποὺ κτίστηκε τὸ μετόχι. Αὐτὸ βέβαια δὲν εἶναι ἀπίθανο, ἀλλὰ δὲν ἀποκλείεται καὶ τὸ ἐνδεχόμενον ὁ Σωφρόνιος νὰ ἦταν οἰκονόμος τῆς ὅλης μοναστικῆς κοινότητος, μέσα στὴν ὁποία ἐντασσόταν καὶ τὰ Κριτζιανά. Ἡ ἐπιγραφή πάντως εἶναι ἀσαφῆς στὸ σημεῖο αὐτό.

Στὴν κύρια ἐπιγραφή, ὅπως καὶ στὰ συμπλήματα, ἔχουν χρησιμοποιηθῆ παράλληλα μικρὰ καὶ κεφαλαῖα γράμματα. Στὸν πρῶτο καὶ δεῦτερο στίχο ὑποδηλώνονται οἱ κτήτορες, οἱ ὁποῖοι ἀφιερώνουν τὸν πύργο ὡς δῶρο στὴν Ἁγία Ἀναστασία: *Δῶρον σοι προσήξαμ(εν) οἱ εὐτελοῖς σου δούλοι μεγαλό-νυμ³ μάττης Ἀναστασία*. Ποιοὶ ἄραγε εἶναι αὐτοὶ ποὺ αὐτοχαρακτηρίζονται μὲ τὴση μετριοφροσύνη *εὐτελοῖς δούλοι*; Παρόλο ποὺ ἡ ἐπιγραφή δὲν τὸ καθορίζει, θὰ μπορούσε νὰ ὑποθέσῃ κανεὶς ὅτι ὑπονοοῦνται οἱ μοναχοὶ τοῦ

1. Βλ. L. Petit, Les évêques de Thessalonique, «Échos d'Orient», τ. 5 (1901-1902), σ. 151 καὶ τ. 6 (1903), σ. 295-296, ὅπου καὶ ἡ παλαιότερη βιβλιογραφία. Ὅσα σχετικὰ μὲ τὸν Θεωνᾶ ἀναφέρονται στοῦ Π. Γ. Ζερλέντη, Θεωνᾶς ὁ ἀπὸ ἡγουμένων καὶ Μακάριος ὁ Ζακύνθιος, ἀρχιεπίσκοποι Θεσσαλονικέων, «αφκ' - αφκθ'», ΒΖ, τ. 14 (1905), σ. 254-255, ὅπου ἀντικρούονται ἀπόψεις τοῦ L. Petit, δὲν προσφέρουν τίποτε τὸ νεώτερο.

2. Ἐ.ἀ., σ. 81.

3. Τὸ ἐπίθετο *μεγαλόνυμ* ἀναφέρεται στὸ 6ο στιχηρὸ τῶν Προσομοίων τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἑσπερινοῦ τῆς ἑορτῆς τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας (22 Δεκεμβρίου).

μοναστηριοῦ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἡγούμενο Θεωνᾶ. Αὐτοὶ ἴσως εἶναι καὶ οἱ κτήτορες.

Ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 2ου ὡς τὸ μέσον τοῦ 5ου στίχου, *καὶ δέξαι τοῦτο ὡς ὁ Κ(ύριος) πάλαι τῆς χήρας λεπτὰ κ(αί) ἀεὶ μνημονεύη*, τὸ νόημα εἶναι: νὰ δεχθῆ ἡ Ἁγία Ἀναστασία τὴν προσφορά τῶν μοναχῶν (τὸν πύργο) μὲ τὴν ἴδια διάθεση ποῦ δέχθηκε ὁ Χριστὸς τὰ δύο λεπτὰ τῆς φτωχῆς χήρας. Ἡ παρομοίωση αὐτὴ φαίνεται ὅτι εἶναι ἄρκετὰ συνηθισμένη, σὲ ἀναθηματικὲς κυρίως ἐπιγραφές. Τὴν συναντοῦμε π.χ. σὲ μιὰ ἐπιγραφή τῆς μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στὴν Πάτμο, τοῦ ἔτους 1736:

Τὸ μικρὸν αὐτὸ δῶρον ἀπ' ἐμοῦ δέχου

ὡς δύο χήρας λεπτὰ Ἰησοῦς τότε¹.

Ἐπίσης παρόμοια διατύπωση ὑπάρχει σὲ ἐπιγραφή τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς Ἰβήρων, τοῦ ἔτους 1818:

δέξ' ἐπτάφωτον λαμπτήρα προσηγμένον

ὡς λεπτὰ χήρας τῆς πάλαι (ὁ) δεσπότης².

Φαίνεται ὅτι οἱ τρεῖς αὐτὲς ἐπιγραφές — ἴσως καὶ ἄλλες ποῦ δὲν ἔχω ὑπόψη μου — ἔχουν ἐπιρρασθῆ ἀπ' τὸ γνωστὸ περιστατικὸ τοῦ Εὐαγγελίου³ ἢ ἀπὸ κάποια ἐκκλησιαστικὴ ἀκολουθία, ποῦ ἀναφέρεται σ' αὐτό⁴.

Στὸ στίχο 4 τὸ λανθασμένο *κὰκ σὺ* φαίνεται ὅτι ἔχει γραφῆ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ *κἀγώ*.

Μὲ τὴ λέξη *πυργίω* στὸν 5ον στίχο ἐννοεῖται ὁ πύργος, ὅπου εἶναι ἐντειχισμένη ἡ ἐπιγραφή. Τὸ *σκέπε φρούρι* τοῦ ἴδιου στίχου προέρχεται ἀπ' τὰ Μεγαλυνάρια τῆς Θεοτόκου, τῆς Θ' Ὁδῆς, ποῦ ψάλλονται στὴν ἑορτὴ τῆς Ὑπαπαντῆς (2 Φεβρουαρίου)⁵.

1. Βλ. Σ. Α. Παπαδοπούλου - Κ. Χ. Φατούρου, Ἐπιγραφές τῆς Πάτμου, Ἀθήναι 1966, ἀρ. 69.

2. Βλ. G. Millet - J. Pargoire et L. Petit, Recueil des inscriptions chrétiennes de l' Athos, Paris 1904, ἀρ. 239.

3. Λουκ. κα', 1-4. Ἀναβλέψας δὲ εἶδε τοὺς βάλλοντας τὰ δῶρα αὐτῶν εἰς τὸ γαστροφυλάκιον πλουσίους· εἶδε δὲ τινα χήραν πενήτην βάλλονσαν ἐκεῖ δύο λεπτὰ, καὶ εἶπεν ἄληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα ἢ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλεν. Ἐπίσης Ματθ. ιβ', 42-44.

4. Ἡ φράση *ὡς τῆς χήρας λεπτὰ* εἶναι πολὺ γνωστὴ στὴν ὑμνολογία. βλ. π.χ. Παρακλητικὴ, ἡχ. πλ. δ', Τρίτη πρωί, κάθισμα-Θεοτοκίον, μετὰ τὴν τρίτη στιχολογία: *Χαριστήριον αἶνον χρεωστικῶς ὡς ἡ χήρα ἐκείνη δύο λεπτὰ προσέφρων σοι, Δέσποινα, ὑπὲρ ποσῶν τῶν ἀρετῶν σου.*

5. Θεοτόκε ἡ ἐλπίς σκέπε, φρούρει, φύλαττε τοὺς ἐλπίζοντας εἰς σέ.

Στὸν τελευταῖο στίχο εἶναι γραμμένη ἡ χρονολογία: ἔτος (7038),

μήνας Ὀκτώβριος, ἰνδικτιῶν 4η. Στὸ ἔτος 7038 ἀπὸ κτίσεως κόσμου καὶ μήνα Ὀκτώβριο ἀντιστοιχεῖ τὸ ἔτος 1529 καὶ ἡ 3η ἰνδικτιῶν. Ἐνῶ ἡ τετάρτη, ποὺ ἔχει ἡ ἐπιγραφή, ἀνταποκρίνεται στὸ ἔτος 7039¹, τὸ ὁποῖο ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ 1530. Ὑπάρχει ἐπομένως ἐδῶ κάποιο λάθος, ποὺ βρίσκεται ὄχι στὴν ἰνδικτιῶνα, ἀλλὰ στὸ ἔτος, ὅπως συχνὰ συμβαίνει. Ἡ σωστὴ λοιπὸν χρονολογία τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι τὸ ἔτος 1530 καὶ ὄχι τὸ 1529 ὅπως γράφει ὁ Παπαγεωργίου.

Ἐκεῖνο ποὺ παρατηρεῖ κανεὶς γενικὰ στὴν ἐπιγραφή εἶναι ἡ ἀρχαῖο-στικὴ τάση τοῦ συντάκτη της, ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι εἶχε μικρὴ μόρφωση, γιὰτὶ ἔκανε πολλὰ ὀρθογραφικὰ λάθη, καθὼς καὶ λάθη γραμματικὰ (κὰκ σύ, ἔτους 7038ω). Ἀντίθετα ὁ χαρακτῆρς, μὲ τὴν τέλεια ἐκμετάλλευση τοῦ χώρου καὶ τὴν θαυμάσια σύνθεση τῶν συμπληρημάτων καὶ τῶν διακοσμητικῶν σχεδίων, φαίνεται ὅτι ἦταν ἀληθινὸς καλλιτέχνης.

ΘΕΟΧΑΡΗΣ ΠΑΖΑΡΑΣ

1. Βλ. H. Lietzmann - K. Aland, *Zeitrechnung der römischen Kaiserzeit, des Mittelalters und der Neuzeit für die Jahre 1-2000 nach Christus*, Berlin 1956, σ. 60-61.

RÉSUMÉ

Théocharis Pazaràs, L'inscription dédicatoire du metochion à Kritziana d'Epanomi, du monastère de Sainte Anastasie.

On republie, avec une photo et un commentaire, l'inscription dédicatoire du metochion à Kritziana appartenant au monastère de Sainte Anastasie à Chalcidique, qu'elle fut publiée par P.N. Papageorgiou à B.Z. 7 (1898) 80, sq.

D'après l'inscription, la tour central du metochion fut bâtie en 1530, quand higoumène au monastère était le hieromonachos Théonas, qui fut plus tard (entre les années 1539-1542) archevêque de Thessalonique.